

Tēmturis: valsts valoda

Publicēts: 29.03.2021.

Valsts prezidenta Egila Levita uzruna, atklājot diskusiju Rīgas pilī “Tēmturis – valsts valoda” (2020. gada 15. oktobris)

Labdien, dāmas un kungji, klātesošie, latviešu valodas entuziasti un visi, kuriem rūp latviešu valoda!

Priecājos, ka mēs esam sanākuši kopā, lai iecerētajā Valsts valodas dienā pārrunātu jautājumus, kas saistīti ar latviešu valodas kā valsts valodas stāvokli Latvijā.

Atbilstoši Satversmei latviešu valoda ir vienīgā valsts valoda Latvijā. Tātad 4. pants nosaka, ka latviešu valoda ir valsts valoda, un Satversmes ievads vēl papildina, ka tā ir vienīgā valsts valoda. Latviešu valoda veido daļu no latviešu nācijas un Latvijas valsts nacionālās un konstitucionālās identitātes. Latviešu valoda kā valsts valoda ir līdz ar to arī viens no neaizskaramā Satversmes kodola elementiem, tādēļ mēs varam teikt, ka latviešu valodai šodien Satversmē ir visaugstākais iespējamais konstitucionālais statuss.

Esmu rosinājis Saeimu 15. oktobri pasludināt par Valsts valodas dienu. Šādas īpašas Valsts valodas dienas tradīcijas iedibināšanas nolūks ir, pirmkārt, veicināt labāku izpratni sabiedrībā par valsts valodas lomu un tās konstitucionālo nozīmi. Otrkārt, pievērst uzmanību valodas politikai, teiksim, katru gadu šajā dienā būtu jāizvērtē, kāda ir bijusi valodas politika līdz šim, kādi ir tās uzdevumi nākotnē. Treškārt, arī veicināt valsts valodas prestižu un pievilcīgumu dažādās sabiedrības grupās.

Valsts valodas statuss, kas ir minēts Satversmes 4. pantā un ievadā, nav deklaratīvs formulējums. Vispār, kā mēs zinām, Satversmē nav neviena deklaratīva formulējuma, katram vārdam ir sava nozīme, un, protams, arī tam, ka latviešu valoda ir vienīgā valsts valoda, ir sava nozīme, kurai ir konsekvences. Tas nozīmē jau vispirms to, ka valsts valoda visās publiskajās jomās un situācijās ir jālieto savstarpējā saziņā. Tas lielā mērā ir attieksmes un izpratnes jautājums, jo mēs zinām, ka sabiedrībā reāli tas tā ne vienmēr ir, un šī reālā valsts valodas lietošana veido to, ko lingvisti sauc par sabiedrības lingvistisko uzvedību.

Kāda tā šodienas Latvijā ir, to mēs šodien šeit pārrunāsim, lai saprastu problēmpunktus un arī to, kas būtu darāms, jo, no vienas puses, latviešu valodu kā valsts valodu joprojām nomāc spēcīgs un dzīvīgs padomju okupācijas laika pārkrieviskošanas mantojums. Otrkārt, īpašs servilisms jeb padevība no pašu latviešu puses brīvprātīgi un bez vajadzības situācijās, kur normāli būtu lietot latviešu valodu, pāriet uz citu valodu. Tātad šie divi faktori ietekmē to, kā valsts valoda praktiski tiek lietota. Vēl īpašs jautājums: arvien vairāk intereses un prasmes rodas informatīvajā telpā ārpus latviešu satura un latviešu informatīvās telpas, un, protams, tur tiek lietotas citas valodas. Jauniešu vidū šī tendence ir īpaši pamanāma.

Līdz ar to varam teikt, ka šodien latviešu valoda, kas ir ļoti būtiska latviešu nācijas un Latvijas valsts identitātes sastāvdaļa, atrodas līdz šim nebijušā situācijā. Protams, varam teikt, ka zināma analogija ir 19. vai 20. gadsimta situācija pirms Latvijas valsts izveidošanas, taču toreiz tas bija valodu hierarhijas jautājums, kur latviešu valodai bija jāiekaro sava sociālā loma šajā hierarhijā, respektīvi, latviešu valodai vajadzēja emancipēties. Šodien situācija ir citādāka, jo, kā jau es teicu, formāli latviešu valoda atrodas šīs hierarhijas visaugstākajā vietā, taču šī konkurence no citām valodām un arī šī īpašā latviešu lingvistiskā uzvedība, kas ir saistīta droši vien ar vēsturisko mantojumu un nacionālo pašapziņu, nedaudz relativizē šo augsto statusu.

Tādēļ šī situācija ir jāanalizē un jāuztver ļoti nopietni. Mums daudz aktīvāk ir jāveido latviešu valodas attīstības politika, un tā ir jāsamēro ar mūsdienu riskiem un izaicinājumiem.

Kā tieši efektīvāk un rezultatīvāk reaģēt uz mūsdienu situāciju, lai valodas lietošanas un kvalitātes vājināšanās procesi neaizietu pilnīgā pašplūsmā? Protams, mēs zinām arī situācijas, kad ārpus Latvijas, teiksim, pasaulē valoda zaudē savu nozīmi, degradējas gan pēc apjoma, kur tā tiek lietota, gan arī pēc satura. Mums ir sava nacionāla valsts un valoda, un es domāju, ka visi ir ieinteresēti to uzturēt. Arī tādēļ, ka vienota valsts valoda ir svarīga arī no demokrātijas viedokļa, jo tā ir kopējā valoda, kurā mēs visi sazināties neatkarīgi no katra cilvēka tautības vai dzimtās valodas, lai kopīgi diskutētu par publiskiem jautājumiem. Un tas ir ļoti svarīgs demokrātijas elements, ka ir kopēja valoda, kurā mēs varam sazināties par tiem jautājumiem, kas mūs visus interesē un par kuriem mēs pieņemam lēmumus.

Tāpēc noslēgumā es vēlētu mums visiem patiesu un auglīgu domu apmaiņu. Veiksmi mūsu kopējā darbā!

<https://www.president.lv/lv/temturis-valsts-valoda>